

بررسی نقوش هندسی اسلامی در نگاره‌های ظفرنامه تیموری

محمد رضا شیروانی^{۱*}، میترا رضوانی^۲

۱- عضو هیات علمی گروه هنر اسلامی دانشگاه هنر اصفهان

۲- کارشناسی ارشد صنایع دستی دانشگاه هنر اصفهان

mr.shirvani@au.ac.ir

چکیده

از میان ۱۴ کتاب و رساله که با عنوان ظفرنامه شناخته شده است؛ ظفرنامه تیموری کتابی است تاریخی و مدیحه سرایانه به نوشته شرف الدین علی یزدی (متوفی ۸۵۸ ه.ق) که از تاریخ نگاران به نام اوایل حکومت شاه تهماسب صفویه می باشد، تهیه و اجرا گردیده است. نسخه مصور ظفر نامه مزبور در کتابخانه کاخ گلستان به خط سلطان محمد نور در سال ۹۳۵ هجری قمری با تصویرسازی ۲۴ نگاره به قلم کمال الدین بهزاد و احتمالاً شاگردانش به جا مانده است. نگاره های این کتاب شامل نقوش متعدد و متنوعی است که در این مقاله به شناسایی گره های هندسی اسلامی و نقش مایه های آن می پردازیم. روش تحقیق توصیفی است و با هدف توسعه ای در راستای بازشناسی نقشهای هندسی آن انجام شده است و با استناد به منابع موجود کتابخانه ای در زمینه ترسیم نقوش هندسی اسلامی به طبقه بندی گره ها و آلات به کار رفته در نگاره های مزبور می پردازد. نتایج حاصل نشان دهنده و معرفی کننده گره های هندسی این نگاره ها است که می توان گفت از ۲۴ نگاره ظفرنامه ۱۲ نگاره شامل گره هندسی است، در مجموع ۳۴ نوع گره در این نگاره ها شناسایی و استخراج شد بیشترین گره های به کار رفته در ظفرنامه شمس شش، شمس هشت و شش و طبل گردان است که در جداولی به تفکیک هر نگاره ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: نقوش هندسی اسلامی، گره چینی، نگارگری، ظفرنامه، تیموری

مقدمه

آنچه که امروزه در کشورهای اسلامی به عنوان نقوش هندسی اسلامی از آن یاد می شود را می توان به دو بخش عمده نقوش هندسی اسلامی عربی و نقوش هندسی اسلامی که در کشور های غیر عربی همچون ایران، ترکیه و اسپانیا قابل جستجو است، تقسیم کرد. امروزه اعراب در سایه حمایت های مالی و با هدف ترویج هنر عربی سعی بر آن دارند تا این نقوش را با صفت عربی به جای اسلامی به کار برند و با این کار نوعی هویت سازی مجعول برای خود ایجاد کنند این درحالیست که بسیاری از این نقوش هندسی در آثار هنری کشورهای غیرعربی همچون ایران به کار رفته و با بازیابی تاریخی این آثار می توان به قدمت و اصالت آنها پی برد.

یکی از این منابع که می توان نقوش هندسی را در آنها جستجو کرد، نسخه های خطی مصور است که بیشتر آنها دارای تاریخ نگاری واضح و یا دوره زمانی قابل تشخیص هستند. در این میان نسخه ی مصور ظفرنامه تیموری که در اوایل حکومت شاه تهماسب صفوی نگارش و مصور شد، شامل نگاره هایی است که بتوان تعدادی از نقوش هندسی را در آن شناسایی کرد که در این مقاله به طبقه بندی آنها پرداخته می شود. مسئله این مقاله شناسایی نقوش و آرایه های هندسی (گره چینی) ظفرنامه است که با روش مقایسه نقوش و با استناد به منابع موجود کتابخانه ای به طبقه بندی اسامی گره ها و آلات به کار رفته در نگاره های مزبور پرداخته می شود بدین منظور در ابتدا از این مقاله نسخه شناسی ظفرنامه تیموری انجام خواهد شد و در بخش دیگر نقوش هندسی در نگاره های آن شناسایی خواهند شد.